

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต)

สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร

Development of Community Participation in the Management of Learning

Of Tessaban 2 School (wat Niramit) Under Mueang Mukdahan

Municipality Mukdahan Province

ปรียาดา ทิพย์วัฒน์ *

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.วัฒนา สุวรรณไตรย์ **

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษจันทร์ จันปุม***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร 2) หาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ และ 3) ติดตามผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย กลุ่มผู้ร่วมวิจัย จำนวน 26 คน ได้แก่ ผู้วิจัย ครูผู้สอนในโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน วิทยากร ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน และกลุ่มนักเรียน ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนกลับ โดยดำเนินการ 2 วนรอบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตพฤติกรรม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร มีดังนี้

1.1 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน พบว่า ได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับน้อย คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการชุมชน และผู้ปกครองนักเรียน ยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนตามความคิดเห็นของชุมชนเป็นหน้าที่ของทางโรงเรียนที่ต้องดำเนินการเอง

1.2 ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชนเมือง คนส่วนใหญ่ในชุมชนมุ่งประกอบอาชีพหารายได้ เพื่อใช้ในชีวิตรประจำวันมากกว่าที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์ความต้องการของโรงเรียน

2. แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) ประกอบด้วย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการนิเทศภายใน

2.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับวิทยากรภายนอก นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมประชุมมีความพึงพอใจในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยรวมอยู่ใน

คำสำคัญ : พัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดการเรียนรู้

* ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

** กรรมการบริหารหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ระดับมาก ยกเว้น ความถูกต้อง เหมาะสมของเอกสารประกอบการอบรม นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ด้วยการเป็นวิทยากรร่วมกับครูผู้สอนเพื่อให้ นักเรียนได้เรียนจากผู้ที่มีประสบการณ์ตรง ในวิชาชีพนั้นๆ

2.2 การศึกษาดูงาน พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียน คณะครู มีความกระตือรือร้นในการสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์และการบันทึกข้อมูลจากการไปศึกษาดูงานในครั้งนี้ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจบทบาท หน้าที่ของตนเอง เข้าใจแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกับโรงเรียน เพื่อการพัฒนา และให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในโอกาสต่อไป

2.3 การนิเทศติดตามผล พบว่า การดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) ผลการดำเนินการ พบว่า ครูที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้ร่วมกับวิทยากรภายนอกมีความรู้ ทักษะพื้นฐานเบื้องต้นในรายวิชาการทำไม้กวาดดอกหญ้า และการสานตะกร้าจากเถาวัลย์ ตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดีเกิดขึ้นระหว่างคณะครูกับวิทยากร มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีการประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในโรงเรียนและชุมชน

ABSTRACT

This study aimed at 1) investigating the states and problems of community participation in learning management at Thetsaban 2 School under Mukdahan Town Municipality, 2) finding out guidelines in community participation for learning management, and 3) monitoring effects of development on community participation in learning management using action research. The target groups consisted of 26 participants of the research group comprising the researcher as well as the teachers at the school. Informants included the school director, resource persons, chair of the school board and a group of the students- a total of 7 informants. The 2-spiral action research used included planning, action, observation and reflection. Tools used comprised percentage, mean and standard deviation.

The findings were as follows:

1. The effects of the identification of the states and problems on the community participation in learning management of Thetsaban 2 School (Wat Niramit) under Mukdahan Town Municipality revealed that:

1.1 The states of the community participation in learning management indicated that the community participation was provided at the low level. The members of the school board, members of the community council and parents/guardians did understand their roles. The communities understood that it was the duty of the school.

1.2 The problems on the community participation in learning management at the school found that the school is situated in the downtown communities. The majority of the residents focused on earning their living for their daily life spending rather than participating in learning management at the school. In addition, the school lacked public relations in informing the school needs to public.

2. The guidelines in developing the community participation on learning management at Thetsaban 2 School comprised a workshop, a study tour and internal supervision.

2.1 The workshop revealed that all of the co-researchers gained knowledge and abilities in learning

management in association with the external resource persons. More than that, the participants were satisfied with the workshop application at the high level except correctness and appropriateness of the documents supplemented for the workshop. Moreover, some additional recommendations indicating that the communities should participate in learning management in forms of becoming resource persons in conjunction with the teachers to let the students learn from direct experiences in a certain field were given by the attendants.

2.2 The study tour showed that the members of the school board gained enthusiasm in inquiry, observation, interview and recording of data collected from the study tour in order to find out guidelines on developing the community participation in learning management at Thetsaban 2 School (Wat Niramit) to make the communities understand their roles and duties as well as guidelines of collaborative working with the school in case of the development and mutual assistance in the future.

2.3 The coaching supervision revealed that the effects of the collaborative development of the community participation showing that the teachers who managed learning in association with the external resource persons gained knowledge as well as basic skills in the subjects on the making of weed-flower brooms, the making of baskets from vines as well as the good relationship between the teachers and the resource persons to achieve mutual assistance along with participative cooperation in operating various types of activities both in the school and communities as well.

Keywords: Community Participation, Learning Management.

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยได้ระบุไว้ในหมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 (2) ว่า “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” และได้กำหนดการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 9 (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นๆ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.2545 หน้า 6 - 7)

การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนับว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีความสำคัญ เนื่องจากการจัดการศึกษาให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นการศึกษาภาคบังคับและเป็น การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการดำรงชีวิตหรือการศึกษาต่อของประชาชน ทั้งยังเป็นการศึกษาเพียงระดับเดียวที่รัฐ กำหนดนโยบายให้เป็นการจัดการศึกษาแบบให้เปล่าโดยไม่ต้องเรียกเก็บค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้นทำให้เด็กที่มีอายุตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาในระบบของโรงเรียนมากขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการพัฒนาศักยภาพในการบริหารการจัดการกับปัญหาในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเต็มที่และเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมและชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2545 - 2559 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545 หน้า 6 - 8) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ว่าประชากรไทย ทุกคนควรได้เข้ามาใช้บริการทางการศึกษาตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิตเพื่อเพิ่มโอกาส ในการจัดการเรียนรู้ของ นักเรียนจากบุคคล ครอบครัวชุมชน และคนทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษามีการปรับหลักสูตร

ให้มีสาระสอดคล้องกับการดำรงชีวิต ในสังคมเศรษฐกิจ ฐานความรู้ จัดกระบวนการเรียนให้ยืดหยุ่น และตรงต่อความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน สามารถแสวงหาความรู้ฝึกปฏิบัติในสภาพที่เป็นจริงสามารถคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเพื่อครอบคลุมต่อสถานการณ์ ของสังคมโลกในยุคข้อมูลข่าวสารและวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อพัฒนาคนได้อย่างเต็มศักยภาพตลอดชีวิต มีการระดมทรัพยากรจากทุกส่วนของสังคมในการจัดการศึกษา โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้จัดการศึกษามีคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้เรียนและผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้หลากหลายต่อเนื่องตลอดชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ก่อให้เกิดสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ (ณัฐวุฒิ หลวงธิดา. 2549 หน้า 9)

จากข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร เป็นโรงเรียนที่ยกฐานะศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนชุมชนตาดแคนขึ้นเป็นโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร และจัดตั้งให้เป็นโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหารแห่งใหม่เป็นแห่งที่สอง โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) เปิดสอนในระดับอนุบาลถึงชั้นประถม ปีที่ 4 และได้ขยายชั้นเรียนปีละ 1 ชั้นเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการที่ผู้วิจัย ได้สำรวจในเบื้องต้น พบว่า โรงเรียนกำลังดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื่องจากเป็นสถานศึกษา ที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้และเพิ่มประสบการณ์ให้แก่นักเรียนด้านเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) มีทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้ ในการจัดการเรียนรู้โรงเรียนได้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน การทอเสื่อกก การสานสิ่งประดิษฐ์จากผักตบชวาและตะกร้าเถาวัลย์ การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การจัดดอกไม้ การทำขนมพื้นเมืองต่างๆ เป็นต้นเพราะฉะนั้นผู้วิจัยในฐานะบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนแห่งนี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน ของโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลและบรรลุตามเป้าหมาย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร
3. เพื่อติดตามและประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร

กรอบแนวคิดของการวิจัย

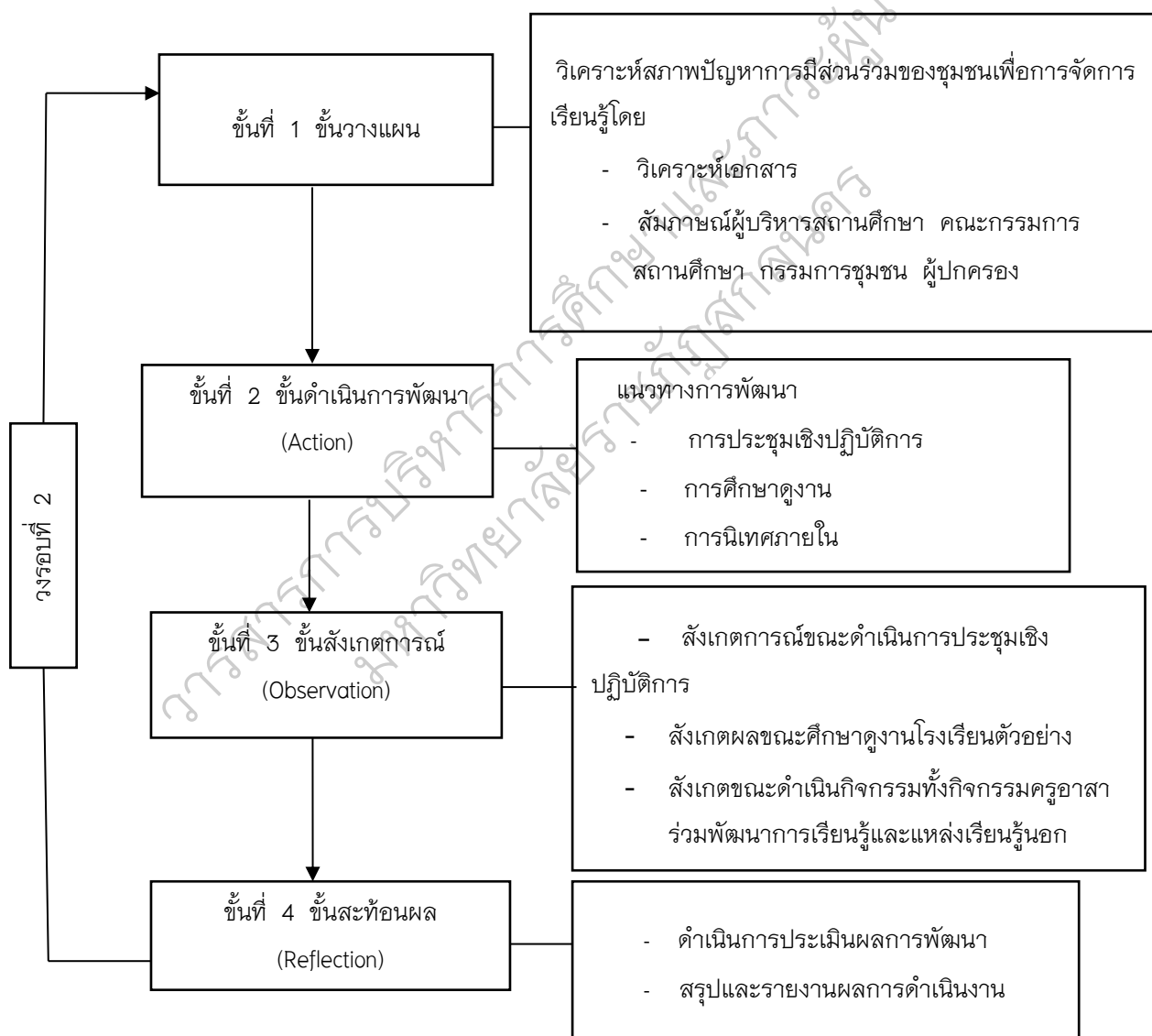
จากการวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มี 4 ขั้นตอนตามแนวคิดของ

เคมมิสและแม็กแท็กการ์ท (Kemmis and McTaggart, 1988 อ้างถึงใน องอาจ นัยพัฒน์ (2551 : 302-303) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นวางแผน
2. ขั้นดำเนินการพัฒนา
3. ขั้นสังเกตการณ์
4. ขั้นสะท้อนผล

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มี 4 ขั้นตอน

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 33 คน ประกอบด้วย

1. ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย จำแนกได้ดังนี้

1.1 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย จำนวน 26 คน ประกอบด้วย

1.1.1 ผู้วิจัย	จำนวน 1 คน
1.1.2 ผู้อำนวยการโรงเรียน	จำนวน 1 คน
1.1.3 คณะกรรมการสถานศึกษา	จำนวน 8 คน
1.1.4 ครู	จำนวน 6 คน
1.1.5 ประธานชุมชน	จำนวน 2 คน
1.1.6 ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน	จำนวน 8 คน

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 7 คน ได้แก่

1.2.1 วิทยากร	จำนวน 1 คน
1.2.2 ผู้แทนนักเรียน	จำนวน 6 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร กำหนดขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัยจากการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษาสภาพปัญหา และร่วมกันวางแผน จึงได้ข้อสรุปจากมติที่ประชุมใน กรอบงานที่จะพัฒนาและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียน 2 ด้าน คือ

- 2.1.1 กิจกรรมครูอาสาร่วมพัฒนาการเรียนรู้
- 2.1.2 การสนับสนุนแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน

2.2 แนวทางหรือวิธีการที่นำมาใช้แก้ปัญหา และมุ่งพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การศึกษาแก่นักเรียน ประกอบด้วย

- 2.2.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ
- 2.2.2 การศึกษาดูงาน
- 2.2.3 การนิเทศภายใน

3. ขอบเขตด้านระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กกับการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร ซึ่งมีวัตถุประสงค์มุ่งที่การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ใน 2 ด้าน คือการเป็นวิทยากรให้ความรู้ในชั้นเรียน และด้านการนำนักเรียนไปแหล่งเรียนรู้ นอกโรงเรียน ขั้นตอนการวิจัยในครั้งนี้มี 4 ขั้นตอนได้แก่

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Planning)

1.1 การศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการ การเรียนรู้ เอกสารที่ศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ แผนพัฒนาโรงเรียน/แผนปฏิบัติการประจำปี 2555 – 2556 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ 2 ปีการศึกษาย้อนหลังรายงานผลการประเมินคุณภาพตนเอง และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้

1.2 การสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) คณะกรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน

1.3 การประชุมครู เพื่อชี้แจงเหตุผลของการวิจัย อภิปรายเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน และเสนอแนวทางการปฏิบัติการสำหรับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

1.4 กำหนดแผนปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการพัฒนา (Action)

2.1 การศึกษาดูงานการศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ โดยได้ศึกษาดูงานโรงเรียนบ้านแก้งนาบอน สพ. มุกดาหาร เป็นต้น

2.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดกิจกรรมประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้และเพื่อระดมความคิดเห็นในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้มีการใช้แบบสังเกตพฤติกรรมและแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมอบรม

2.3 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ 2 กิจกรรม ประกอบด้วย

2.3.1 กิจกรรมครูอาสาร่วมพัฒนาการเรียนรู้

2.3.2 กิจกรรมนำนักเรียนทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน

ขั้นที่ 3 ขั้นสังเกตการณ์ (Observation)

3.1 สังเกตผลขณะศึกษาดูงานโรงเรียนตัวอย่าง

3.2 สังเกตการณ์ขณะดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ

3.3 สังเกตขณะดำเนินกิจกรรมทั้งกิจกรรมครูอาสาร่วมพัฒนาการเรียนรู้และกิจกรรมนำนักเรียนทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน

3.4 สังเกตขณะวิทยากรจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนผล (Reflection)

4.1 ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาดูงานโรงเรียนตัวอย่าง

4.2 ผลที่ได้จากการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

4.3 ปรับปรุงกิจกรรม/โครงการต่างๆ ในส่วนที่ดำเนินการไม่ดีหรือผลของการดำเนินการยังไม่พัฒนาหรือไม่เป็นที่น่าพอใจ

4.4 ผลของการดำเนินการตามโครงการที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาจากความพึงพอใจของนักเรียนในการนำชุมชนร่วมจัดการเรียนรู้ของครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต)

4. ระยะเวลาในการวิจัย

วงรอบที่ 1 ระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน 2553 ถึง 25 มกราคม 2554

วงรอบที่ 2 ระหว่างวันที่ 1- 28 กุมภาพันธ์ 2554

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกการใช้เครื่องมือ เป็นประเภทตามลักษณะของปฏิบัติการ ดังนี้

1. ประเภทของเครื่องมือ

1.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สำหรับสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการเรียนรู้ของบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 1 ฉบับ

1.2 แบบสังเกตพฤติกรรม จำนวน 2 ฉบับ มีลักษณะดังนี้

1.2.1 แบบสังเกตการณ์พัฒนาการปฏิบัติงานของครูและชุมชน

1.2.2 แบบสังเกตพฤติกรรมตามการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

1.3 แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบ 5 มาตราส่วน จำนวน 3 ฉบับ

ระดับปัญหา 5 หมายถึง ปัญหามากที่สุด

ระดับปัญหา 4 หมายถึง ปัญหามาก

ระดับปัญหา 3 หมายถึง ปัญหาปานกลาง

ระดับปัญหา 2 หมายถึง ปัญหาน้อย

ระดับปัญหา 1 หมายถึง ปัญหาน้อยที่สุด

1.3.1 แบบสอบถามการดำเนินงานพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อศึกษา สภาพปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนางานด้านกรมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการเรียนรู้

1.3.2 แบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียน เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการมี ส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

1.3.3 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

2. ลักษณะของเครื่องมือ

2.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษา สภาพปัญหา ความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร โดยสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง เกี่ยวกับสภาพปัญหาความต้องการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน

2.2 แบบสังเกตพฤติกรรม จำนวน 2 ฉบับ เป็นแบบสังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

2.2.1 แบบสังเกตการณ์พัฒนาการปฏิบัติงานของครู

2.2.2 แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติของคนในชุมชน

2.3 แบบสอบถาม จำนวน 3 ฉบับ

2.3.1 แบบสอบถามการปฏิบัติงานด้านงานอาคารสถานที่ เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับงานพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

2.3.2 แบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียน นักเรียน เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมตามแผนกลยุทธ์ เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

2.3.3 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา การดำเนินงานด้าน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวม ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ

1. การศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนใน การจัดการเรียนรู้ เอกสารที่จะวิเคราะห์ได้แก่

1.1 แผนพัฒนาโรงเรียน/แผนปฏิบัติการประจำปี 2555 – 2556

1.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้

2. การสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์บุคคล ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้บริหารโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต)

2.2 คณะกรรมการสถานศึกษา

2.3 กรรมการชุมชน

2.4 ผู้ปกครองนักเรียน

3. การประชุมครู โดยกำหนดหัวข้อของการประชุมดังนี้

3.1 การชี้แจงเหตุผลของการวิจัย

3.2 การวิพากษ์วิจารณ์ อภิปราย เกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน

3.3 การเสนอแนวทางปฏิบัติการสำหรับการพัฒนาการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 ขั้นวางแผนพัฒนา

1. การศึกษาดูงาน

การศึกษาดูงานโรงเรียนตัวอย่าง มีการสังเกตจากสภาพทั่วไป/บริบท และสภาพแวดล้อมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ (แนวทาง /วิธี /รูปแบบ /ขั้นตอน ฯลฯ) การสัมภาษณ์เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ของผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้า กลุ่มสาระ คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน

2. การประชุมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนา

แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2 กิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรมครูอาสาร่วมพัฒนาการเรียนรู้

2. กิจกรรมการนำนักเรียนทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นติดตามและประเมินผล

1. ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาดูงานของโรงเรียนตัวอย่าง
2. ผลที่ได้จากการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
3. ปรับปรุงกิจกรรม/โครงการต่างๆ ในส่วนที่ยังดำเนินการไม่ดีหรือผล ของการดำเนินการยังไม่พัฒนาหรือไม่เป็นที่น่าพอใจ
4. ผลของการดำเนินการตามโครงการที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาจากความพึงพอใจ ของนักเรียนใน การนำชุมชนร่วมจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต)

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัยข้างต้น ดังนี้

1. สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต)
  - 1.1 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน พบว่า รายงานการประเมินตนเอง ปีการศึกษา 2552 ผลการประเมินด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ขาด การใฝ่รู้ใฝ่เรียนและทักษะทางด้าน วิชาชีพ ขาดทักษะการดำรงชีวิต และโรงเรียนยังไม่ได้ส่งเสริมให้เห็นอย่างชัดเจนตลอดจนมิติที่ประชุมคณะครู พบว่า โรงเรียนและครูทุกคน มีความต้องการเพิ่มทักษะทางด้านวิชาชีพ ในชุมชนให้กับนักเรียน โดยการจัดให้มีวิทยากรจาก ภายนอก และสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน ส่วนความต้องการของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความต้องการที่จะ รับการถ่ายทอดประสบการณ์โดยตรงจากวิทยากรภายนอกจากชุมชน เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะเกี่ยวกับวิชาชีพเพื่อเป็น ทางเลือกในการเรียนรู้นอกจากการจัดการเรียนภายในห้องเรียน
  - 1.2 ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน พบว่า ครูยังขาดทักษะ ความรู้ด้าน การจัดการเรียนรู้ด้านวิชาชีพ ในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ทำให้เด็กนักเรียนขาดโอกาสในการเรียนรู้ทั้งที่ในชุมชนมี ภูมิปัญญาดังกล่าว ตลอดจนถึงที่ตั้งของโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนเมือง คนส่วนใหญ่ในชุมชนมุ่งประกอบอาชีพหารายได้ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่าที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของทางโรงเรียน ประกอบกับโรงเรียนยังขาด การประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ทำให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนและโรงเรียนมีน้อย การได้รับความช่วยเหลือซึ่งกันและกันจึงเป็นไปได้ยาก
2. แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต)
  - 2.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ร่วมกับวิทยากรภายนอก นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมประชุมมีความพึงพอใจในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยรวมอยู่ใน ระดับมาก ยกเว้น ความถูกต้อง เหมาะสมของเอกสารประกอบการอบรม นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการยัง ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ด้วยการเป็นวิทยากรร่วมกับครูผู้สอนเพื่อให้ นักเรียนได้เรียนจากผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในวิชาชีพนั้นๆ
  - 2.2 การศึกษาดูงาน ที่โรงเรียนบ้านแก้งนาบอน สพป. มุกดาหาร พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษา ชั้นพื้นฐานโรงเรียน คณะครู มีความกระตือรือร้นในการสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์และการบันทึกข้อมูลจากการไป ศึกษาดูงานในครั้งนี้ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจบทบาท หน้าที่ของตนเอง เข้าใจแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกับโรงเรียน เพื่อการ พัฒนา และให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในโอกาสต่อไป
  - 2.3 การนิเทศภายใน พบว่า ครูที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้ร่วมกับวิทยากรภายนอก มีความรู้ ทักษะ พื้นฐานเบื้องต้นในรายวิชาการทำไม้กวาดดอกหญ้า และการสานตะกร้าจากเถาวัลย์ ตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดี

เกิดขึ้นระหว่างคณะครูกับวิทยากร มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีการประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในโรงเรียนและชุมชน

3. ผลการดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต)

3.1 กิจกรรมครูอาสาฯ ร่วมพัฒนาการเรียนรู้ พบว่า มีผู้ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม และรับเป็นวิทยากร จำนวน 2 คน โดยไม่คิดค่าตอบแทน ทางโรงเรียนจึงได้จัดตารางสอนให้กับวิทยากรเพื่อความเหมาะสมและเพื่อสะดวกในการดำเนินงาน โดยผู้วิจัยและคณะได้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้ที่มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษา พบว่า วิทยากรมีความเหมาะสม มีประสบการณ์และประสบผลสำเร็จในด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่นเป็นอย่างดี มีความตั้งใจที่จะถ่ายทอดความรู้ ทักษะในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ด้วยความเต็มใจ เสียสละ และจากจากสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ มีความสนุกสนาน กระตือรือร้นที่จะได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์จากวิทยากร

3.2 การสนับสนุนแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน พบว่า ชุมชนให้ความร่วมมือในการส่งเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ภายนอกที่มีอยู่ในชุมชนตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมของชุมชน โดยผู้วิจัยและคณะได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ พบว่า การนำนักเรียนไปศึกษาายังแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานที่จริง นักเรียนมีความสนใจดีขึ้น และยังเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพในโอกาสต่อไป และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ผู้บริหารควรขยายผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ เช่น การระดมเงินทรัพยากรทางการศึกษาจากชุมชนมาดำเนินการอย่างจริงจัง โดยการจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการประจำปีในแผนปฏิบัติการราชการของโรงเรียน

1.2 ผู้บริหารควรสนับสนุนการสอนวิชาชีพที่มีความสำคัญในชุมชน โดยเชิญให้มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ในชั้นเรียน นอกจากนี้โรงเรียนควรส่งเสริม สนับสนุนใช้แหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาเพิ่มทักษะของนักเรียนและท้องถิ่นให้มากขึ้น

1.3 เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชน โรงเรียนควรพิจารณาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยการนำภูมิปัญญาของชุมชนในหลายๆ แขนงมาประยุกต์ใช้ ในแต่ละกลุ่มสาระวิชา

1.4 โรงเรียนควรสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีกับครูและบุคลากร ในโรงเรียน ให้ตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน ที่มีต่อการพัฒนาการศึกษาเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือในการปฏิบัติงาน

1.5 โรงเรียนควรริเริ่มแนวคิดพัฒนากิจกรรมใหม่ๆ และปรับปรุงกิจกรรมที่เคยปฏิบัติ มาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการร่วมกิจกรรมให้มากขึ้น บนพื้นฐานของงานประจำ ให้ผู้รับผิดชอบมีความมั่นใจในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.6 โรงเรียนควรดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ให้ชุมชนทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อเป็นพื้นฐานให้การดำเนินงานพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในสาขาวิชาชีพต่างๆ ที่อยู่ในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรที่มีความสมบูรณ์และมีประโยชน์ที่แท้จริงต่อชุมชน จะทำให้ชุมชนเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

2.2 ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ว่าสามารถพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน

2.3 ควรมีการศึกษางานวิจัยด้านเชิงปริมาณเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน

2.4 ควรศึกษาเกี่ยวกับความพร้อมของท้องถิ่นที่มีผลต่อการพัฒนาการจัดการศึกษา

2.5 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยยึดชุมชนเป็นฐานเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *การปรับกระบวนทัศน์และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. .

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คึกคักโสภาคการพิมพ์.

ทัศนาศาสตร์. (2548). *“ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา”*. กรุงเทพฯ.

ทิตนา แคมมณี. (2545). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนกรการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนวรรณ อินโสม.(2550). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพระชนอง กรุงเทพมหานคร.กรุงเทพฯ.*

ธิดิมา บุญมาอมฤ. *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้โรงเรียนบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่*

จังหวัดนครราชสีมา. (2553). *วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.*

เพ็ชรี ระบุวิเชตร์. (2549). *การสัมมนาการจัดการทรัพยากรมนุษย์. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา เทคนิคการจัดฝึกอบรมและการประชุม การสัมมนาการจัดการทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ

: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

ศรัณย์ เปานาเรียง.(2551). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม*

อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. *วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.*